

Lagutskottet

Bevara begreppen mor och far i lagstiftningen, tjänsterna och samhället

INLEDNING

Remiss

Bevara begreppen mor och far i lagstiftningen, tjänsterna och samhället (MI 6/2024 rd): Ärendet har remitterats till utskottet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- företrädare för initiativtagarna Sirpa Pursiainen-Hautala
- företrädare för initiativtagarna Ville Auvinen
- företrädare för initiativtagarna Mia Joki
- specialsakkunnig Mari Kaipomäki, justitieministeriet
- konsultativ tjänsteman Eva Ojala, social- och hälsovårdsministeriet
- undervisningsråd Mervi Eskelinen, undervisnings- och kulturministeriet
- ledande expert Seija Jalkanen, arbets- och näringsministeriet
- barnombudsman Elina Pekkarinen, barnombudsmannens byrå
- ledande expert Minna Kökkö, Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata
- direktör Leena Nissilä, Institutet för de inhemska språken
- specialsakkunnig Jemina Fallenius, Centralförbundet för Barnskydd rf
- professor (emeritus) Markku Helin
- specialistläkare i barnpsykiatri, medicine doktor Jari Sinkkonen.

Öppen utfrågning

Lagutskottet ordnade den 27 februari 2025 en öppen utfrågning för riksdagsledamöter och mass-medier och via webbsändning till allmänheten. Följande hördes: företrädarna för initiativtagarna, barnombudsmannen samt sakkunniga från Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata och Centralförbundet för Barnskydd rf.

MEDBORGARINITIATIVET

I medborgarinitiativet föreslås det att riksdagen förutsätter att statsrådet ser över lagarna och återinför begreppen mor och far till den del de har strukits ur lagstiftningen. Dessutom föreslås det att riksdagen förutsätter att statsrådet bibehåller begreppen mor och far till den del de fortfarande fö-

Betänkande LaUB 7/2025 rd

rekommer i den gällande lagstiftningen och att statsrådet utövar sin styrande makt så att begreppen används inom social- och hälsovårdstjänsterna och den sociala tryggheten.

Enligt medborgarinitiativet har lagstiftningen och den sociala tryggheten under de senaste åren ändrats så att begreppen mor och far har ersatts med andra begrepp. Som exempel nämns den lagstiftning som ändrades i samband med reformen av familjeledigheterna, där termen moderskapspenning ersattes med graviditetspenning. I motiveringen till initiativet framförs också att man dessutom i stället för mor och far i allt större utsträckning har börjat tala om den som har fött eller avlat ett barn. Detta anses ha framhävts starkt i translagen och i motiveringen till propositionen om den.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Lagutskottet gör följande bedömning av det som föreslås i medborgarinitiativet med avseende på lagspråk, allmänspråk och olika förvaltningsområden.

Lagspråk och allmänspråk

Lagspråket baserar sig på allmänspråket, men har sina egna särdrag. Lagspråket kännetecknas av strävan efter exakthet och entydighet. Därför är det viktigt att de begrepp som används i lagarna definieras exakt och entydigt i kontexten. Å andra sidan är det bra att i lagstiftningen använda ett allmänspråk som är begripligt för alla när det är möjligt.

Lagstiftningen reglerar inte det allmänna språkbruket, dvs. hur människor talar i sin vardag. Lagstiftningen innehåller också många begrepp och ord som inte används i vardagen.

Redaktionen för ordboken Kielitoimiston sanakirja vid Institutet för de inhemska språken bevakar det allmänna språkbruket och de förändringar som sker i vokabulären. Enligt utredning till utskottet har ordboksredaktionen inte märkt att innebörden av orden mor och far skulle ha förändrats avsevärt i språket.

Justitieministeriets förvaltningsområde

Inom justitieministeriets förvaltningsområde används begreppen mor och far i den föräldraskapslag (775/2022) som stiftades 2022. Enligt 1 § tillämpas lagen på konstaterande, fastställande och upphävande av faderskap och moderskap (*föräldraskap*). Bestämmelser om dessa frågor fanns före föräldraskapslagen i faderskapslagen (11/2015) och i moderskapslagen (253/2018). Även om bestämmelserna ingick i separata lagar motsvarade de i stor utsträckning varandra. Stiftandet av föräldraskapslagen innebar således i huvudsak att faderskapslagen och moderskapslagen slogs samman tekniskt. I och med detta minskade antalet överlappande bestämmelser betydligt. Om paragraferna i de tidigare lagarna hade slagits samman oförändrade, hade slutresultatet varit 122 paragrafer. I föräldraskapslagen finns bara 76 paragrafer. Stiftandet av föräldraskapslagen uppnådde således det allmänna målet att undvika överlappande reglering.

Betänkande LaUB 7/2025 rd

Föräldraskapslagen ändrade inte på principerna för föräldraskap. Enligt föräldraskapslagen är föräldraskapet fortfarande faderskap och moderskap och barnet kan inte ha fler än två föräldrar. Också de separata benämningarna mor och far bibehölls, eftersom barnets förälder alltid fastställs antingen som mor eller far. En person fastställs således inte som förälder till barnet enbart med benämningen förälder, utan juridiskt sett är föräldern alltid antingen mor eller far till barnet.

Begreppen mor och far används således också för närvarande i föräldraskapslagen. På grund av sammanslagningen och undvikande av upprepningar hänvisas det dock till könen kvinna respektive man endast när det är nödvändigt för att lagstiftningen ska vara så entydig som möjligt. Begreppen moderskap och faderskap har således ersatts med det könsneutrala begreppet förälder när det har varit möjligt utan att avstå från kravet på exakthet i lagstiftningen och när samma reglering gäller både moderskap och faderskap.

I ljust av en utredning till utskottet har begreppen mor och far inte avsiktligt undvikits när föräldraskapslagen stiftades. När moderns och faderns rättigheter och skyldigheter i förhållande till barnet är desamma, har det inte varit nödvändigt att föreskriva om dem separat för vardera, utan man har kunnat använda begreppet förälder som innebär både mor och far. Detta har också varit förnuftigt i lagstiftningsekonomiskt hänseende.

I föräldraskapslagen eller i annan lagstiftning inom justitieministeriets förvaltningsområde används inte de i initiativet nämnda begreppen "den som har fött ett barn" eller "den som har avlat ett barn". I föräldraskapslagen hänvisas det endast till den som har fött eller avlat barnet i motsvarande mening som tidigare i moderskapslagen och faderskapslagen.

Enligt utredning till utskottet pågår eller planeras det inom justitieministeriets förvaltningsområde inte några lagprojekt som syftar till eller leder till att de grundläggande utgångspunkterna för familjelagstiftningen ändras.

Social- och hälsovårdsministeriets samt arbets- och näringsministeriets förvaltningsområde

Syftet med familjeledighetsreformen 2022 (RP 129/2021 rd) var att främja en jämnare fördelning av vårdansvaret och föräldradigheterna mellan båda föräldrarna. Ett annat mål var att främja likabehandling av olika familjeformer i föräldradagpenningssystemet och trygga varje barns rätt till vård på lika villkor, oberoende av familjeform.

Vid totalreformen av systemet med föräldradagpenning ändrades alla bestämmelser om föräldradagpenning både innehållsmässigt och till viss del i fråga om benämningarna på förmånerna. De tidigare förmånerna moderskapspenning, särskild moderskapspenning och faderskapspenning ersattes med graviditetspenning, särskild graviditetspenning och föräldrapenning.

Eftersom systemet med föräldradagpenning omstrukturerades väsentligt, var de tidigare benämningarna på förmånerna inte lämpliga i den nya modellen. Enligt uppgift var det inte ett mål eller en princip för reformen att benämningarna skulle ändras, utan det blev en följd av den nya modellen. I sjukförsäkringslagens (1224/2004) bestämmelser om föräldrapenning avses med förälder barnets juridiska förälder. Termen föräldrapenning är således tillämplig på alla föräldrar oberoende av kön och oavsett om det är fråga om en biologisk förälder eller adoptivförälder. Det

Betänkande LaUB 7/2025 rd

finns inget behov av att i lagen särskilt och uttryckligen tala om fäder och mödrar, eftersom samma bestämmelser gäller alla föräldrar med undantag av graviditetspenning. Graviditetspenningen är avsedd att trygga kvinnans och fostrets hälsa under slutet av graviditeten.

I samband med familjeledighetsreformen gjordes också nödvändiga ändringar i annan lagstiftning på grund av ändringarna i sjukförsäkringslagen. Ändringarna gällde huvudsakligen lagar där det hänvisas till föräldradagpenningar enligt sjukförsäkringslagen. De var av teknisk natur och följde direkt av sjukförsäkringslagens terminologi. Exempelvis i arbetsavtalslagens (55/2001) bestämmelser om familjeledighet infördes ändringar som behövdes på grund av sjukförsäkringslagens bestämmelser om föräldradagpenning. Benämningarna på ledigheterna ändrades så att de motsvarade förmånerna, dvs. graviditetsledighet, särskild graviditetsledighet och föräldraledighet.

Med undantag av de här bestämmelserna används enligt uppgift orden mor och far knappast över huvud taget i förmånslagstiftningen, och de har heller inte tidigare använts. Förmånskriterierna är i huvudsak desamma oberoende av sökandens kön. När den sökandes föräldraskap eller vårdnad är relevant för förmånsrätten, talas det i lagstiftningen i allmänhet om förälder eller vårdnadshavare.

I lagen om könsfastställelse (295/2023) hänvisas det inte till den som avlat barnet. I lagens 3 § 2 mom. hänvisas det till den som fött barnet. Där står det att bestämmelser som gäller kvinnor som är gravida, ammar eller har fött barn tillämpas på personer som är gravida, ammar eller har fött barn oberoende av om personens kön har fastställts. I hälso- och sjukvårdslagstiftningen fanns det således redan innan lagen om könsfastställelse stiftades en hänvisning till kvinnan som fött barn.

I samband med stiftandet av lagen om könsfastställelse ändrades lagen om moderskapsunderstöd (477/1993) så att en gravid har rätt till en förmån oberoende av juridiskt kön. Ändringen gjordes för att syftet med förmånen — att främja den gravidas och barnets hälsa och välfärd — ska uppnås i alla situationer. I detta sammanhang ändrades dock varken lagrubriken eller benämningen på förmånen.

Undervisnings- och kulturministeriets förvaltningsområde

I lagen om småbarnspedagogik (540/2018) används inte termerna mor och far, utan orden förälder, föräldrar och andra vårdnadshavare har redan länge använts. I lagen om småbarnspedagogik, lagen om klientavgifter inom småbarnspedagogiken (1503/2016) och annan lagstiftning inom undervisnings- och kulturministeriets förvaltningsområde har det gjorts ändringar i terminologin med anknytning till totalreformen av systemet med föräldradagpenning.

Slutsatser

Lagutskottet anser i likhet med det som står i motiveringen till medborgarinitiativet att mor och far är mycket viktiga ord och begrepp i vårt samhälle.

Men enligt uppgift finns det i lagstiftningen inte något sådant problem som avses i medborgarinitiativet. Orden mor och far används också för närvarande i lagstiftningen och till den del de har

Betänkande LaUB 7/2025 rd

ersatts med något annat uttryck har ändringarna som sagt varit motiverade i sak. Lagstiftningen behöver alltså inte ändras med anledning av medborgarinitiativet.

Lagutskottet anser följaktligen att det inte finns skäl att vidta åtgärder med anledning av medborgarinitiativet.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Lagutskottets förslag till beslut:

Riksdagen förkastar förslaget om att lagberedning ska inledas i medborgarinitiativ MI 6/2024 rd.

Helsingfors 21.5.2025

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Juho Eerola saf
vice ordförande Eva Biaudet sv
medlem Pekka Aittakumpu saf
medlem Elisa Gebhard sd
medlem Atte Harjanne gröna
medlem Pia Hiltunen sd
medlem Aleksi Jäntti saml
medlem Pihla Keto-Huovinen saml
medlem Rami Lehtinen saf
medlem Timo Mehtälä cent
medlem Susanne Päivärinta saml
medlem Mika Riipi cent
medlem Joakim Vigelius saf.

Sekreterare var

utskottsråd Marja Tuokila.